

32. Széll Jenő követ jelentése a román közoktatási reform következményéről. (Részlet.) Bukarest, 1948. október 4.

Bizalmas!

93/pol.-1948.

Az idei év kétségtelenül Románia közoktatásának nagy átalakulását jelenti. Ez év augusztus másodikán jelent meg¹ a közoktatásügyi reformtörvény, melynek lényeges részeit annak idején jelentésemben ismertettem. A törvény bevezetője megállapítja, hogy „a közoktatás állami oktatás, nemre, nemzetiségre, fajra, vallásra való tekintet nélkül minden állampolgárnak egyenlő jogokat biztosít”. [...]²

A közoktatásügyi szervezet: megelőző oktatás, elemi iskolai oktatás (7 osztályos), középfokú és felsőfokú oktatás. A törvény arra nézve is intézkedik, hogy minden fokon biztosítva legyen az anyanyelvi oktatás, de a nemzetiségi iskolákban a román nyelv tanítása az első elemitől kezdve kötelező.³ Az ún. megelőző oktatás (napközi, óvoda), ezentúl a közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe tartozik, de nem kötelező jellegű. A 7 osztályos elemi iskolai oktatás az első évben még nem tették általánossá, csupán az első IV. osztály kötelező. Az elemi iskola IV. osztályától az orosz nyelv kötelező tantárgy.

A középiskola négy esztendő és négy típusra oszlik: líceum (gimnázium), pedagógiai iskola, műszaki iskola és szakiskola. Minden közép és felsőfokú iskolába csak feltételi vizsga letétele után lehet bejutni. Az ún. műszaki középiskola célja a szakkaderek nevelése pedig ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi, egészségügyi és közigazgatási szakkaderekké. Az ún. szakiskolákat az ipari üzemek mellett állítják fel azon céllal, hogy képesített szakembereket neveljenek. A műszaki és szakiskolák vezetése és irányítása a szakminisztériumok hatáskörébe tartozik, a közoktatásügyi minisztériummal egyetértésben.

A felsőfokú oktatás két csoportra oszlik:

1.) egyetemek és műegyetemek, ahol a specialistákat és a középfokú iskolák tanszemélyzetét képezik, a közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe tartoznak. Tanulmányi idő 4-6 év. A felvehető tanulók létszámát minden évben a minisztertanács állapítja meg.

2.) Felsőfokú tanügyi intézmények, szakértők (mérnökök, orvosok, gazdák stb.) képzése. Tanulmányi idő 3-4 év.

A törvény megszigorítja és megnehezíti (zárt számhoz köti) az egyetemeken és m-egyetemeken elnyerhető doktori diplomák számát. Gondoskodik a törvény külön analfabéta tanfolyamok szervezésére. Különleges, két éves tanfolyamokon a dolgozóknak lehetővé teszi a köziskolai fokozat elvégzését úgy, hogy az erre alkalmasakat a termelésből kiemeli. A speciális iskolákba felvehető szakelőadók egyidejűleg a termelő tevékenységben megmaradhatnak.

A reformtörvényből önmagától következett minden magán és egyházi iskola államosítása.

Az elemi iskolák osztályai I–VII-ig terjednek. A líceumok osztályának számozása: VIII–XI. A többi középiskolák osztályai: I–IV. A tanulók száma osztályonként maximálisan 50. Párhuzamos osztályokat csak a pedagógiai és műszaki iskoláknál engednek meg. A tanulók létszámának legalább felét a kollektív szerződésben dolgozók gyermekei kell hogy kitegyék. (Összesen 12 különböző típusú középiskolát állapít meg a törvény.) Jellemző és fontos, hogy a felvételi vizsgáknál mindenütt szerepel tantárgyanként a román alkotmány ismerete. [...]⁴

1 A törvényt az augusztus 3.-i Monitorul Oficial közölte.

2 A kihagyott részben a reform céljait sorolja fel a követ.

3 1946 és 1948 közt csak a 3. osztálytól volt kötelező a román nyelv tanulása.

4 A törvény végrehajtását ismertető részt kihagytuk.

Külön kell foglalkoznom a román közoktatásügy nemzetiségi vonatkozásaival. A közoktatásügyi minisztériumban a nemzetiségi ügyosztály vezetője, Czíki Lőrinc, beosztottjai valamennyien majdnem mind magyarok. Augusztus 4-én megszervezték a 13 romániai nemzetiség tankönyvvel való ellátása céljából a nemzetiségi tankönyvbizottságokat. E bizottságok munkacsoport jellegűen működtek, feladatuk a kéziratban levő román tankönyvek lefordítása és nemzetiségi szempontból való átalakítása volt. [...] ⁵

Szeptember 10-én kijelölték a romániai magyar nyelvű iskolákat. Nem érdektelen, ha ezeket részletesen közlöm, legalább is a középiskolákat.

Mezőgazdasági:	6	ebből mint vegyes tagozata	4
erdészeti:	-		1
ipari műszaki:	15	tagozat	13
bányászati:	2	tagozat	2
egészségügyi középiskola:	1		
egészségügyi szakiskola	2		
jogi és közigazgatási:	5	tagozat	3
gazdasági és pénzügyi	14	tagozat	1
pedagógiai	11		
Líceum	22		
Összesen	79	amiből tagozat	24

A magyar iskolák esetében is megállapítható, hogy ez az összeállítás nem végleges. A közigazgatási középiskolák esetében adódó nehézségek miatt pl. legutóbb már 25 líceum felállításáról hallottam. Kisebb, nagyobb változtatások állandóan előjönnek. Így pl. a gyimesközéplöki (Csík megye) híres vasúti iskolavárosban, mely az egykori hatalmas magyar kaszárnyák épületében működik, a négyéves vasúti középiskolában magyar tagozatot szerveznek. Ugyanakkor kétségessé vált a sepsiszentgyörgyi magyar középiskola megnyitása, mert nem jelentkezett elég tanuló. A megfelelő felvilágosító propaganda elmulasztásáért az igazgatót el is mozdították állásából. Általában megállapítható, hogy minden iskolatípusnál a magyarság számarányánál nagyobb számú iskolát kapott. Különösen feltűnő ez az iparügyi minisztérium felügyelete alá tartozó szakiskoláknál. Az egész országban 55 szakiskola tartozik az iparügyi minisztérium hatáskörébe, ebből 13-ban van magyar tagozat, kettő pedig teljesen magyar. Mióta a Bolyai Tudományegyetem orvosi fakultása átkerült a közegészségügyi minisztérium hatáskörébe, helyzete jelentékenyen megjavult, nehézségei nem nagyobbak, mint a többi román egyetemé. Idén állítják fel az öt művészeti főiskolát, közöttük a kolozsvári Magyar Művészeti Főiskolát, mely négy fakultásra tagozódik: zeneművészet, színpadművészet, képzőművészet és koreográfia. Sok könnyítő rendelkezés van a magyar diákok számára. Műegyetemi és szakiskolai felvételi vizsgáknál magyar iskolákból kikerült tanulók magyar nyelven is vizsgázhatnak és gondoskodnak róla, hogy a vizsgabizottságban magyar tanárok is legyenek. Kétségtelenül komoly problémát jelent az első elemi iskolától kötelező román nyelvoktatás a magyar iskolákban. Ezt a rendelkezést bizonyos magyar oldalról azzal bírálják, hogy annakidején az Apponyi-féle iskolai reformtörvény hasonló rendelkezését (nemzetiségi elemi iskolában I. osztálytól kezdődően magyar nyelvoktatás) éppen Mocsáry Lajos bírálta igen élesen. Ezt a kritikát elutasították azzal, hogy alapvetően más jellege volt az Apponyi-féle nemzetiségi kultúrpolitikának, mint a Román Népköztársaság nemzetiségi politikájának. A

⁵ A német nyelvű oktatással foglalkozó bekezdést nem közöljük.

kérdés azonban ma sincs lezárva. A magyarság vezetőinek nagyobb része ma azért harcol, hogy az első és második elemi iskolában a román nyelvoktatás beszélgetés jellegű legyen.

A magyar iskolák elhelyezése nem ment minden súrlódás és küzdelem nélkül. Német részről több helyen indítottak ügyesen leplezett okokat a magyar iskolák ellen. (Eredmény nélkül.) Voltak természetesen kisebb-nagyobb torzsalkodások alárendelt román közegekkel is. Mindent összevéve a romániai magyarság vezetői az eredménnyel nagyon meg vannak elégedve. Kívánalmaikat az összes minisztériumok a legmesszebbmenő mértékben méltányolták. A romániai magyarságnak – megállapíthatóan – annyi iskolája lesz, amennyit pedagógus káderrel és megfelelő létszámú tanulóval meg tud tölteni. A magyarságnak az iskolai reformtörvény nagy lehetőséget ad és jórészt az erdélyi magyarság tömegein múlik, felismeri-e az adott lehetőségeket és kihasználja-e azokat. Az idei őszi közoktatásügyi szempontból nemzetiségi sérelmek nem jellemezhetik. Inkább arról volt szó néhány esetben, hogy a romániai magyarság nagyobbat markolt, mint amennyit fogni tudott, kezdetben biztosított magának egy-két olyan iskolát is, melynek kereteit nem tudta kitölteni.

Az erdélyi magyar reakció természetesen az iskolakérdésben is igyekezett támadásba átmenni, meglehetősen zenebonát csaptak amiatt, mert Nagyszebenben megszűnt a magyar iskola. A magyar iskolaügy vezetői azonban azt nézték, hogy a meglevő szükségletek szerint odakertüljön magyar középiskola, ahol az a magyarság szempontjából fontosabb. A régi, nagytradíciójú magyar iskolák megmaradtak. A nagyenyedi Bethlen Kollégium, pl. mint pedagógiai középiskola működik. Sok magyar iskolában pedig 3, sőt 4 párhuzamos osztályt is felállítottak. Támadja a reakció a közoktatásügyi reformot azért is, mert mint ők mondják, megszünteti az erdélyi magyar közoktatás függetlenségét. Valóban szó van arról, hogy megszűnik az önálló kolozsvári és brassói magyar tanfelügyelőség, és nem marad meg a 9 külön megyei magyar tanfelügyelőség. A minisztériumban az a nézet van kialakulóban, hogy a román köztársaság tanügyi szervezete egységes kell, hogy legyen és az általános megyei tanfelügyelőségek keretében, ott, ahol ez szükséges, legyen egy magyar tagozat. Szem előtt tartva a szocializmus felé haladó népi demokrácia azon szükségletét, hogy az ifjúság nevelését szervezetileg szorosan kézben tartsa, a tanfelügyelőségek kérdésének fenti megoldásában magyar szempontból nem látok veszélyt.

Az erdélyi magyarság nevelése szempontjából ezek után döntő kérdés nyilván, hogy a magyar nyelvtankönyvek milyenek lesznek, valamint milyen tág teret enged a tanterv a magyar irodalom és történelem tanításának a különböző iskolafokokozatokban. Román részről kétségtelenül meg van arra a tendencia, hogy mindenben támogassa a romániai magyarság kívánalmait, egészen addig a pontig, míg az a magyarországi magyarsággal való kultúrkapcsolatokat nem jelentik. E szempontból igen fontos tehát milyen olvasókönyvekből, történelem és irodalomkönyvekből tanulnak az erdélyi magyar ifjak. A magyar nyelv- tankönyvek megjelenésekor azokat azonnal beszerezem, és Miniszter Úrhoz⁶ továbbítom.

*Széll s.k.
követ.*

MOL, külügyminisztériumi TÜK-iratok Románia, XIX-J-1-j, 17. doboz, 16/b csomó, 178/48. hitelesített másolat.

6 Rajk László.